

Секція: Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Нечипоренко В.В.

*к . с.-г. н., доцент кафедри статистики,
аналізу господарської діяльності та маркетингу
Сумського національного аграрного університету
м. Суми, Україна*

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Проблеми формування системи параметрів і показників оцінки якості життя сільського населення набувають з кожним роком все більшої актуальності у зв'язку з наростаючими демографічними кризовими процесами, різким падінням якості життя більшої частини населення сільської місцевості.

Поняття «якість життя» є одним з найскладніших понять для вивчення характеристик суспільства. Зміст даного поняття відображає всі сторони способу життя, які безпосередньо підпадають під вплив економічних, соціальних, політичних та ідеологічних факторів розвитку суспільства [4, с. 23].

Вивчення проблеми якості життя почалося наприкінці 60-х років ХХ століття, коли у високорозвинених країнах Заходу розпочався перехід до постіндустріального етапу розвитку суспільства, що обумовило зацікавленість до гуманітарного змісту економічного прогресу. На початку якість життя пов'язувалась, в основному, з питаннями навколишнього середовища, здоров'я та розбудови міст і сел. Але, незабаром, цю проблему почали розглядати з точки зору забезпечення життєздатності суспільства і трактувати як складову частину футурологічного ідеалу, який необхідно досягти людству найближчим часом, - перехід до наступного етапу розвитку цивілізації з новими відносинами між людьми, в яких першочергово висуваються не гроші, а гармонія соціальних і культурних цінностей.

В 90-х рр. 20 ст. переважав підхід до розгляду якості життя як сукупності якісних характеристик товарів і послуг, що споживаються і, таким чином, він розглядався як високоякісне споживання. В такому випадку життя

малозабезпечених громадян, що отримують предмети споживання невисокої якості, теоретично не мають своєї якості, є “неякісним”. У загально філософському аспекті якість визначається як “... категорія, що відображає вагому визначеність об’єкта завдяки якій він є цим, а не іншим” [3, с. 47].

Комплексне дослідження проблем оцінки якості життя сільського населення багато в чому обумовлено специфікою самої категорії сільського населення, якій традиційно притаманні відносно низькі, порівняно з міським, зайнятість, доходи, хронічна збитковість сільськогосподарських підприємств, вкрай низька підприємницька активність, істотні відмінності в рівні житлових умов і сфері послуг.

У зв'язку з чим, серед завдань реалізації державної соціальної політики особливого значення набуває розробка комплексної адекватної системи показників і методів оцінки рівня якості життя сільського населення.

Поняття «якість життя» розглядається поряд з такими поняттями як «рівень життя», «спосіб життя», «народний добробут» і поряд з цим докорінно відрізняється від них. «Якість життя населення» і «спосіб життя населення» - це взаємодоповнюючі, але не взаємозамінні категорії [2, с. 53].

Якість життя характеризує рівень та умови життя, стан самого суб’єкта громадського життя людини. Якість життя населення визначається економічними, соціальними, демографічними, екологічними, географічними, політичними і моральними факторами. Категорія якість життя має давати цілісну картину життя людей в усіх його проявах, а отже відобразити його об’єктивні та суб’єктивні характеристики. До об’єктивних характеристик слід віднести споживання продуктів харчування, забезпеченість товарами та послугами, житлові умови, рівень зайнятості, освіти і соціального забезпечення. Серед суб’єктивних факторів виділяються задоволеність людини роботою і життєвими умовами, соціальним статусом, фінансовим становищем. Оцінка показників якості життя повинна розглядатися як процедура виявлення ступеня відповідності основних параметрів і умов життєдіяльності людини її життєвим потребам, а також особистим уявленням про достойне, повноцінне та

задовольняюче його вимогам рівні життя. Вона повинна здійснюватись на підставі співставлення параметрів і характеристик життя даного індивіда або суспільства з відповідними параметрами і характеристиками життя, прийнятими за базу порівняння, еталон і ціннісного осмислення отриманих результатів.

В економічному словнику під «якістю життя» розуміють узагальнену соціально-економічну категорію, що являє узагальнене поняття «рівень життя», включає в себе не тільки рівень споживання матеріальних благ і послуг, але і задоволення духовних потреб, здоров'я, тривалість життя, умови середовища, що оточує людину, морально-психологічний клімат, душевний комфорт [1, с. 368].

Основним фактором, що забезпечує найбільш повне задоволення потреб людей, а отже, підвищення їх рівня і якості трудового життя, постає розвиток виробництва матеріальних благ та послуг, зростання продуктивності праці. Загально визнано, що при низькому рівні продуктивності і якості праці неможливо забезпечити високий рівень життя. В свою чергу, від рівня і якості трудового життя залежить зростання продуктивності праці і, відповідно, збільшення виробництва споживчих благ [3, с. 43].

Особливостями аграрного труда, що негативно впливає на соціально-економічні сторони функціонування робітника, слід віднести сезонний характер виробництва (галузь рослинництва), неспівпадіння періоду виробництва з робочим періодом, що спричинили сезонність невикористаних трудових ресурсів цієї галузі.

Загальна чисельність населення Сумської області на кінець 2010 року становило 1161,5 тис. осіб, до кінці 2014 року їх чисельність скоротилась на 38,1 тис. осіб, в тому числі населення в сільській місцевості за зазначений період скоротилось на 23,5 тис. осіб (з 378,5 тис. осіб до 355,0 тис. осіб). Питома вага міського населення у 2010 році склала 67,4 %, а у 2014 році - 68,4 %, відповідно сільського – 32,6 % та 32,6 %.

Однією з причин скорочення чисельності працюючих в сільському господарстві є низький рівень оплати праці. Надзвичайно низька оплата праці – основний фактор широкомасштабної бідності з усіма наслідками, що витікають для біологічного і трудового потенціалу області.

Проблему бідності - населення вирішує шляхом самозабезпечення основними видами сільськогосподарської продукції з садово-городніх ділянок особистих домогосподарств. Бурхливий розвиток виробництва сільськогосподарської продукції в господарствах населення слід оцінювати як відповідну реакцію на погіршення загальної економічної ситуації як в країні, так і в області. Процес переміщення трудової активності сільського населення з суспільного сектора в особистий обумовлено наступними причинами:

- лібералізацією цін, що призвело до росту роздрібних цін на продовольчі товари та недоступність населенню багатьох видів продуктів, особливо продукції тваринництва;
- зменшення заробітної плати та її частки у сукупному сімейному бюджеті;
- безальтернативність зайнятості;
- віддаленість сільських територій від місць несільськогосподарської зайнятості при зростанні вартості послуг транспорту;
- погіршення демографічної ситуації (зменшення чисельності і старіння сільського населення);
- інерційністю мешканців села і важким соціальним становищем [2, с.172].

Господарства населення стали основними виробниками молока, яловичини, свинини, картоплі та овочів. Ведення особистих підсобних господарств перетворилося в основне джерело доходів, форму зайнятості та засіб виживання в умовах економічної нестабільності, що відобразилося на структурі доходів населення.

За період дослідження структура доходів населення значно не змінилася. Але, слід зазначити, що найбільш питому вагу в структурі доходів населення

займають соціальні допомоги та інші одержані поточні трансфери. Так, їх частка в 2014 році складала 37,7 %, що на 2,0 % менше порівняно з 2010 роком. На оплату праці в 2014 році припадало 37,3 % сукупного доходу на сім'ю, що на 1,4 % менше порівняно з 2010 роком.

Зменшення частки заробітної плати у структурі грошових доходів сільського населення і зростання ролі соціальних трансфертів (пенсій, стипендій, різних допомог) є ще одним свідченням зниження рівня його економічної активності в суспільному секторі економіки, недостатності заробітної плати для задоволення найважливіших потреб, неспроможності виконання нею ні стимулюючої, ні відтворювальної функцій.

Отже, основними проблемами якості життя сільського населення залишаються нестабільні умови і організація праці, низький рівень доходів, нестійке матеріальне забезпечення, неякісні житлові умови, що створює передумови для погіршення демографічної ситуації і нестійкого сільського розвитку.

Література:

1. Борисов А.Б. Большой экономический словарь /А.Б. Борисов. – М.: «Книжный мир». – 2001. – 895 с.
2. Попов С. И. Проблема «качества жизни» в современной идеологической борьбе / С. И. Попов. - М.: Политиздат, 1977. - 279 с.
3. Татаревська М.С. Рівень життя сільського населення: оцінювання та напрями поліпшення: Монографія. - Одеса, 2007. – 298 с.
4. Топчієв О. Г. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики /О. Г. Топчієв, Т. М. Безверхнюк, З. В. Тітенко ; Національна академія державного управління при Президентіві України. - ОРІДУ НАДУ, 2005. - 262 с.